

HVA MENER VI MED FRILUFTSLIV?

Om nødvendigheten av en grenseoppgang

av *Nils Faarlund*

Mellom de mange nyskapninger i vårt språk hevder den gamle betegnelsen friluftsliv seg hederlig. Men de mange nye anvendelsesområder som betegnelsen har fått, reiser spørsmålet om hva vi i dag skal forstå med friluftsliv.

Friluftsliv og hensynet til friluftslivet omtales i forskjellige lovverk. Vi har til og med en egen lov om friluftsliv av 1957. I samfunnsstyrer og samfunnsplanlegging finner vi blant annet en administrasjon for friluftsliv og naturvern (min uthevelse). Statens friluftsråd, fylkenes og kommunens friluftsnemnder. I næringslivet finner vi bl.a. at skogbruket sysler med flerbruksplaner der friluftslivet inngår, at turistnæringen tilbyr friluftsliv som ett av sine "produkt", og at industri og handel fremstiller og selger utstyr for friluftsliv. Innen skoleverket finner vi friluftsliv på planen for barneskolen, ungdomsskolen, gymnas, lærerutdanningsinstitusjoner, m. v. Friluftsliv er stoff i de forskjellige media som TV, radio, blad og aviser. På "sosialsektoren" snakker man om friluftsliv som rekreasjon og som element i arbeidet med "problemungdom". Vi har foreninger som betegner seg selv som friluftslivsforeninger og medlemmer og ikke-medlemmer av slike foreninger som betegner seg eller betegnes som friluftslivsfolk. I idrettsorganisasjonene nevnes nå friluftsliv i samme åndedrett som (konkurrans-)idrett.

Listen over sammenhenger der friluftsliv inngår, kan gjøres lenger. Men for vår diskusjon her er den allikevel lang nok til å vise at en så vidt utbredt betegnelse som friluftsliv ikke er særlig nøye avgrenset. Vi støter snart på dissonanser og til og med rene motsetningsforhold i de forskjellige institusjoners bruk av betegnelsen: Instanser som representerer den offentlige forvaltning hevder f.eks. at et avsidesliggende fjellområde med vanskelig fjellende er mindre verdifullt for friluftslivet (altså ikke verneverdig) sammenlignet med lett tilgjengelige og "tammere" områder. Friluftslivsforeninger og slike som karakteriserer seg som friluftslivsfolk, kan imidlertid påstå at slike områder er spesielt verdifulle (f.eks. Eikesdalsfjella med Mardalsfossen). Turistnærings- og samferdselsinteresser hevdet at veien gjennom Aurlandsdalen var et pluss fordi den "åpnet" dalen for friluftsliv. Som kjent kjempet vandrere, fiskere o.s.v. drabelig mot veien (og kraftanleggene) nettopp ut fra hensynet til friluftslivsmulighetene i dalen.

I skolen vil vi finne representanter for det syn at friluftsliv er et egnet hjelpemiddel i naturfagundervisningen. Andre skolefolk, ikke minst utenlands (f.eks. England), tillegger andre sider ved friluftslivet enn de rent intellektuelle læreprosesser den største vekt (personlighetsdannelse, estetiske verdier, fysisk aktivitet, m.v.)

I samfunnsplanleggingen legger man i stigende grad vekt på friluftsliv som "fritidssyssel", "rekreasjon", "avkobling", o.l. og får støtte for dette synet fra næringslivet m.v. Denne holdning kritiseres i sin tur som en "attføringsmetode" for folk som ellers i

året må utfolde en familie-, bolig- og arbeidssituasjon som er på grensen til det umenneskelige. Friluftsliv blir brød for noen og sirkus for de fleste.

Disse eksemplene skulle være tilstrekkelige til å demonstrere at betegnelsen friluftsliv i dag slett ikke er entydig. Ettersom det fra dag til dag gjøres et stigende antall beslutninger som angår friluftsliv og fremtiden for friluftslivet i vårt hjemmemiljø, blir det klart at grenseoppgangen er nødvendig. Det er tragisk at velmenende tillitsmenn, representanter for det offentlige så vel som politikere, skal delta i avgjørelser til friluftslivets "fordel" som kanskje har den stikk motsatte virkning.

Hva skal vi så ta som utgangspunkt for vår grenseoppgang? I det følgende vil jeg nevne eksempler på mulige kriterier og kort diskutere konsekvenser av disse uten dermed å ta stilling til hva som er "riktig".

(a) Den sproglige betydningen av friluftsliv

Tilsynelatende er dette greit nok. Friluft er feltet der friluftsliv drives. Tatt i betydningen ikke tak over skulle det tilsi at atriet i et hus i Oslo skulle være like vel egnet som Mosseveien eller dagbruddet til Sydvaranger gruber. Men er det det? Og hvis vi bruker denne tolkningen - må vi da utelukke dykking og huleforskning? Hva ligger forresten i fri luft - kan det gå på ren luft, hvor finnes i tilfelle helt ren luft? Friluftsliv har videre karakteren av liv. Er det vesensforskjell på aktivitet, virksomhet og liv? Skal vi tolke liv som noe mer organisk, mer naturlig, mer levende? Er tømmerhogst friluftsliv, fiske? Utelukker egenarten liv bruk av tekniske hjelpemidler - eller bare tekniske fremkomstmidler?

Vi må vel konkludere med at den sproglige tolkningen ikke gir oss entydige forestillinger om hva som ligger i friluftsliv.

(b) Tidligere bruk av betegnelsen friluftsliv

Her melder spørsmålet seg straks om hvor langt man skal gå tilbake i tiden. Skal Stortingsvedtak fra et par år tilbake være rettleidende? Eller skal vi tiår tilbake å se hva forfattere av beretninger fra friluftsliv og "lærebøker" i friluftsliv beskjefteget seg med? I så måte vil vi bl.a. finne at jakt og fiske har en sentralplass. Men vi vil også finne at ikke alle jegere og fiskere vil føle seg vel under betegnelsen friluftsliv - de er jegere og fiskere. Vi vil også finne at ikke alle som betegner seg som friluftslivsfolk føler seg vel i samme bås som reinjegere med traktor og fly på Hardangervidda, eller isfiskere med snescooter. Søker vi langt nok tilbake, vil vi kanskje finne at Fridjof Nansen var opphavsmann til betegnelsen friluftsliv og at han også i samme forbindelse snakket om naturliv. Følger vi Nansen, havner vi nok i den store villmarka der intet menneske har satt sin fot, enn si foretatt tekniske inngrep. Hva så med muligheten til å drive friluftsliv i hjemmemiljøet? Hva vil det ikke koste av tid, penger og ressurser om man måtte til Grønland for å drive friluftsliv?

Igjen synes det som litteraturstudier alene ikke uten videre avslører friluftslivets egenart.

(c) Hva folk i dag mener med friluftsliv - Sosiologiske undersøkelser

Her aner vi kanskje forekomster av en objektiv og kvantitativ metode til å løse vårt problem. Ved å spørre alle innbyggere i landet, eller mer overkommelig, et "representativt utvalg", skulle saken være grei (?). Men hva får vi i så fall egentlig svar på? Sannsynligvis hvordan muligheten for det "representative utvalget" har vært til å drive friluftsliv, ut fra å bli motivert, få lære hvordan, ha mulighet til å nå et egnet område, ha tid, penger o.s.v. Med det kryss-press en innbygger i Norge i dag utsettes for, synes det vanskelig å feste særlig tillit til slike undersøkelser, annet enn som en kartlegging av hva folk virkelig holder på med i friluft.

En annen løsning i denne gaten ville være å "konsultere ekspertisen" - institusjoner og/eller enkeltpersoner. Da støter man imidlertid på "kompetanseproblemet". Hvem er egentlig autoritet på området? Er det den institusjonen som av andre er plassert i eller selv har definert seg som medlem av friluftslivsleiren og som er den eldste, den største, den mest prominente? Eller er det den eldste utøveren, den med mest erfaring på et snevert område, den med praksis i bredest mulig sammenheng, eller den med den største teoretiske ballast i form av formell utdanning eller selvstudium? Kanskje det bør tillegges vekt at man har pedagogiske erfaring på feltet - eller ganske enkelt at man er kjendis?

Heller ikke her har vi noen objektiv og enkel vei foran oss til en avgrensning av betegnelsen friluftsliv.

(d) Utgangspunkt i lovverk og presedenser

Som for (a) og (b) befinner vi oss også her på gyngende grunn for en sikker grenseoppgang.

(e) Utgangspunkt i hva næringsinteresser definerer som friluftsliv

Her møter vi straks et motsetningsforhold mellom kommunikasjonsinteresser som vil føre frem veier, bruke helikopter, småfly og snescootere og rekreasjonsturismen som lover stillhet og "avstressing". Grunneiere vil ofte anvende sine arealer til bygging av hytter og anlegg og kommer da snart i konflikt med bl.a. jakt- (og fiske-)interessene. Det vil, uten at vi går særlig dypt i nettverket av interesser som ligger på tilbud og etterspørsel, snart bli klart at det er "langt ned til fjell" her.

(f) Hva man i andre land legger i friluftsliv

Blant de land det er "naturlig å sammenligne seg med" kommer vel Sverige nærmest. Her finner vi betegnelsen friluftsliv i de fleste sammenhenger som vi kjenner den i Norge. Enten det dreier seg om samfunnsplanlegging, eller om utdanning og lærere i friluftsliv ved Gymnastik og Idrottshogskolane, synes forholdet å være som her til lands at man tar innholdet i betegnelsen for gitt. Vi finner således også igjen til dels de samme konfliktforhold. Søker vi lenger ut, finner vi at man i tysktalende land ikke har noen betegnelse som dekker vårt friluftsliv, mens man i engelsktalende land kanskje kan holde seg til "out door life". I den angelsaksiske tradisjonen kommer bl.a. konkurranse og prestasjonsmotivert forholdsvis sterkt frem. Friluftslivsfolk i Norge vil nok sette et spørsmålstejn ved dette såvel som ved andre sider ved "out door life".

(g) Friluftsliv som middel i naturvidenskapelig forskning

Mange former for friluftsliv - skiløpning, brevandring, padling, dykking o.s.v., har vært en viktig forutsetning for vitenskapelig arbeid i avsidesliggende og uveisomt lende eller vanskelig farvann. Oppholdet i slike egner har også gjort det mulig å samle materiale for oppstilling av naturlover og beskrivelser av naturfenomener. I så måte kunne man hevde at friluftsliv har sin berettigelse som vitenskapelig arbeidsmetode og som del av en trening i å bryte ned den respekt og frykt som mange kulturer har hatt eller har for naturen.

En konsekvens av denne forståelsen av friluftsliv er at det blir en treningsform som legger grunn for en videre utnyttelse av naturen som råstoff og avfallsbeholder. Et slikt syn vil stå i sterk kontrast til friluftsliv begrunnet i:

(h) En opplevelsesform som gir alternativ naturforståelse til den teknisk/naturvitenskapelige

Fra historiske og ennå bestående kulturer (samlere, jegerkulturer, nomadekulturer, "primitive" jordbrukskulturer m.v.) kjenner vi til at mennesket ser seg selv som integrert del av naturen og oppfatter lovene for naturens kompliserte samspill som lover for sitt liv og virke. Friluftsliv i egnede omgivelser og med egnede hjelpemidler kan formidle noe av den forståelse, som, etter hvert som primærnæringene beskjeftiger en stadig mindre andel av landets innbyggere og ellers blir tiltagende teknifisert, vil gli helt ut av vår kultur.

Ved at denne naturforståelsen går tapt, brytes også broene til den musikk, litteratur, bildende kunst m.v. som hadde naturen som inspirasjonskilde.

(i) Friluftsliv som opprinnelig livsform

Så langt friluftsliv foregår i naturmiljøet med et minimum av tekniske hjelpemidler vil det under ellers gunstige forhold være mulig å simulere den livsform som mennesket har utviklet seg under største delen av de siste par millioner år. En slik livsform har naturlig appell til oss og kan således utnyttes i flere retninger. Den kan fungere som avkobling og "avstressing". Den kan virke som "sosialt akseptabel kanalisering av aggresjon". Den kan også virke som flukt/eskapisme, men også som en måte å lære seg selv å kjenne på.

Vi ser at en forankring av friluftslivet i opprinnelig livsform eller alternativ opplevelseserfaring kan lede til forskjellige innhold og konsekvenser. Uten å uttømme alle mulige referanser for en grenseoppgang for betegnelsen friluftsliv, må det være tillatt å trekke den konklusjonen at enhver situasjon eller person som er engasjert i friluftsliv, bør klargjøre sine kriterier og/eller verdier som virksomheten søker realisert eller vil utløse. Noen vil begrunne sin mangel på eksplisitt formulering av hva de legger i friluftsliv med at det sikrer "mangfold". Til det er å si at de mange avgjørelser som berører friluftslivsinteressene bidrar til å bryte ned mangfoldet i friluftsliv hver gang det er kollisjoner mellom instanser som på ett eller annet vis representerer eller avspeiler friluftslivsinteresser. Små eller store grupper som må tåle inngrep eller annen virksomhet i sitt nære eller fjerne friluftslivsmiljø (veianlegg, lengdegående motorisert trafikk, overflyvning, heisanlegg, hytteanlegg, kraftlinjer, o.s.v.) er eksempel på dette.

I enhver sammenheng, spesielt i en konflikt som angår friluftsliv, skylder derfor partene å avklare sine kriterier for friluftsliv. I særlig grad har man krav på at institusjoner som deltar i den offentlige forvaltning, samfunnsplanlegging, næringslivet, skoleverket m.v., gjennomfører slikt arbeid og gjør sine konklusjoner tilgjengelig for offentligheten. Det er her ikke snakk om en Goethesk "skjæring i den elskede for å se hvordan hun ser ut inni". Det er spørsmål om å avklare på hvilken basis, ut fra hvilke verdier, vi elsker friluftsliv.

Denne artikkelen er hentet fra Mestre Fjellet nr. 15 1973